

Biyokorsanlıkla Mücadelenin Taşra Teşkilatı Boyutu ile İncelenmesi: Bartın Doğa Koruma ve Milli Parklar Örneği¹

Examining the Provincial Organization Dimension of Fighting Biopiracy: The Case of Bartın Nature Conservation and National Parks

Erdal GÜLER

Dr. Öğr. Gör., Bartın Üniversitesi, Ulus MYO,
Büro Yönetimi ve Sekreterlik Bölümü, e.guler@bartin.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-4787-4800>

Makale Başvuru Tarihi: 12.06.2023

Makale Kabul Tarihi: 07.10.2023

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Can BILDIR

Önlisans Öğrencisi, Bartın Üniversitesi, Ulus MYO
Büro Yönetimi ve Sekreterlik Bölümü, can_bildir@hotmail.com
<https://orcid.org/0009-0008-5077-721X>

ÖZET

1990'lı yılların başında biyoteknolojideki gelişmelerle beraber gen kaynaklarının ve biyoçeşitliliğin öneminin artmasıyla piyasaya yeni ürün sürmek isteyen küresel tohum, ilaç ve endüstriyel şirketler için biyolojik veya doğal kaynaklar cazip hale gelmeye başlamıştır. Bu şirketler, bir ülkenin kaynaklarını izinsiz olarak yurt dışına çıkartarak (biyokaçakçılık) ve yeni gen türleri ekleyerek daha dayanıklı veya verimli kimyasal, tıbbi, zirai ilaçlar üretmektedir. Bu tür şirketlerin, gen kaynaklarını veya biyoçeşitliliğe dayalı geleneksel bilginin asıl sahibi olan ülkeye herhangi bir tazminat ödemediği (patent) biyokorsanlık olarak adlandırılmaktadır. Biyokaçakçılıkla mücadelede, arazide yabancıların izinsiz tür toplama ve araştırma yapmalarını engellemek esastır. Ancak biyokorsanlar, bu türleri sahadan topladıktan sonra laboratuvar ortamında analiz etmektedir. Daha sonra biyoçeşitliliğe dayalı geleneksel bilginin ve gen kaynaklarının izinsiz patentlenmesi ile mülkiyet el koyma süreci yaşanmaktadır. Dolayısıyla bu kaynaklara sahip yerel halk ve ülke kaynakları ekonomik, kültürel, ekolojik erozyona uğramaktadır. Türkiye, biyoçeşitlilik bakımından tüm kıta ülkelerinde 9. sırada yer almaktadır. Aynı zamanda Türkiye, "kocakarı ilaçları" olarak adlandırılan geleneksel bilgiye de sahiptir. Biyokorsanlıkla ilgili ülkemizde, fayda paylaşımı ile ilgili mevzuat düzenlenmemiş ve biyoçeşitlilik yasası yürürlüğe girmemiştir. Biyoçeşitliliğin korunması ve sürdürülebilirliği açısından kamu yönetiminde birçok kurum ve kuruluş arasında yetki ve sorumluluk çatışması yaşandığı bilinmektedir. Biyokorsanlıkla mücadelede yönetsel, idari ve hukuki sorunlar bulunmaktadır. Bu çalışmanın amacı, biyokorsanlıkla mücadelede geleneksel bilginin kayıtlanması çalışmalarını ve denetimine ilişkin faaliyetleri taşra teşkilatı (il düzeyinde) boyutuyla incelemektir.

ABSTRACT

At the beginning of the 1990s, with the developments in biotechnology and the increasing importance of gene resources and biodiversity, biological or natural resources have become centers of attraction for global seed, pharmaceutical and industrial companies that want to introduce new products to the market. These companies produce more durable or efficient chemical, medical, pesticides by taking a country's resources abroad without permission (biomuggling) and adding new gene types. The seizing of gene resources or traditional knowledge based on biodiversity by such companies without paying any compensation to the country that is the original owner (patent) is called biopiracy. The priority in the fight against biomuggling is to prevent foreigners from making unauthorized species collection and research on the land. However, biopiracy examines these species in the laboratory after collecting them from the field, and the process of property seizure is experienced with the unauthorized patenting of traditional knowledge and gene resources based on biodiversity. Therefore, local people and country resources with these resources are subject to economic, cultural and ecological erosion. Turkey ranks 9th in all continental countries in terms of biodiversity, traditional knowledge called "husband drugs". In our country regarding biopiracy, the legislation on benefit sharing has not been regulated and the biodiversity law has not entered into force. It is

Anahtar Kelimeler:

Biyokorsanlık,

Doğa Koruma ve Milli
Parklar,

Bartın,

Keywords:

Biopiracy,

Nature Conservation and
National Parks,

Bartın,

1 Bu çalışma, yazarlar tarafından hazırlanan 1919B012208052 numaralı TÜBİTAK 2209-A projesinin sonuç raporundan üretilmiştir.

known that there is a conflict of authority and responsibility between many institutions and organizations in public administration in terms of the protection and sustainability of biodiversity. There are administrative, administrative and legal problems in the fight against biopiracy. The aim of this study is to examine the efforts of recording traditional knowledge in the fight against biopiracy and with the provincial organization (provincial level) dimension.

Önerilen Alıntı (Suggested Citation): GÜLER, Erdal ve BILDIR Can (2023), “Biyokorsanlıkla Mücadelenin Taşra Teşkilatı Boyutu ile İncelenmesi: Bartın Doğa Koruma ve Milli Parklar Örneği”, **Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi**, S.6(3), ss.852-862, Doi: <https://doi.org/10.33712/mana.1313516>

1. GİRİŞ

Türkiye, biyoçeşitlilik açısından küçük bir kıta özelliği göstermektedir. Türkiye, coğrafi konumu itibariyle üç farklı kıta Avrupa, Asya ve Afrika arasında bir geçiş konumundadır ve bu her üç kıtanın farklı özelliklerini, değişik derecelerde taşıyan orman, dağ, step, sulak alan, kıyı ve deniz ekosistemlerine sahiptir. Türkiye'nin ekosistemi, yüksek endemizm ve genetik çeşitliliği de sağlamaktadır (Karagöz vd., 2010). Türkiye’de biyolojik ticaret, biyoteknoloji ve genetik çalışmalar, sağlık ve kozmetik sanayi, hayvan koleksiyonculuğu, avcılık ve bilimsel çalışmalar için uluslararası kaçakçılığa maruz kalmaktadır (Yorulmaz, 2014). Türkiye, sahip olduğu biyolojik zenginlik nedeniyle bilimsel araştırma, koleksiyon ve ticari amaçlar için birçok ülkenin vatandaşları tarafından biyolojik malzeme deposu olarak hedef konumundadır. Biyokorsanların Türkiye’yi tercih etmelerinin en önemli sebeplerinden biri de birçok türün kayıtlanmamasıdır (Polat, 2016). Öte yandan Türkiye, biyoçeşitlilik açısından zenginliği ile birlikte biyokorsanlığın önlenmesine yönelik caydırıcı cezalar olmamasıyla hedef ülkeler arasında yer almaktadır. Biyolog Okan Külköylüoğlu’na göre, biyokaçakçılığın Evliya Çelebi'nin "*Seyahatnamesi*"nde bahsedildiği Çağ Gölü etrafında eğirotu olduğu ve eğirotunun yurt dışına kaçırıldığını not aldığını belirtmiştir. Bununla birlikte Külköylüoğlu’na göre, biyokaçakçılığa karşı yeterli yaptırımların olmadığı vurgulanırken bir endemik türün kaçırılmasıyla maddi açıdan ceza karşılığının bulunmadığı belirtilmiştir (II. Biyoçeşitlilik ve Biyokaçakçılık Çalıştayı, 2015). Son zamanlarda bazı çaresiz hastalıkların artış göstermesiyle geleneksel bitki karışımları ve tedavi yöntemlerinin Batı usulü tıp eğitimi almış bilim insanları ve doktorları tarafından kullanıldıkları görülmektedir. Fakat bu yolla elde edilen kazancın da herhangi bir yöre, kuruluş veya geleneksel bilginin asıl sahipleri ile paylaşıldığı hakkında bilgiye ulaşılamamıştır (Oğuz, 2009).

Biyokorsanlık, Türkiye’de kamu yönetimi tarafından kullanılan yeni bir kavramdır. Bu kavram, Türkiye’de akademik çalışmalara yeni konu olmaya başlamış, gelişmekte olan ülkelerdeki gibi sivil toplum örgütlerince veya siyasal partilerce kullanılarak popülerlik kazanmamıştır. Bu kavram, İngilizce literatürde biyokorsanlık (biopiracy) olarak tanımlanmış ve 1990’lı yıllardan itibaren birçok çalışmaya konu olmuştur (Güler, 2022). Türkiye’de biraz geç bir tarihte olmakla birlikte biyokorsanlık kavramı geniş şekilde işlenmeye başlamıştır. Literatürde biyokorsanlıkla ilgili bazı çalışmalar, arazide hangi türün, ne kadar ve nerede kaçırıldığına yönelik iken (Başaran, 2017; Aydemir, 2019) bazı çalışmalar da biyoçeşitliliğe dayalı geleneksel bilginin fikri mülkiyetle ilişkisine odaklanmaktadır (Oğuz, 2009; Semiz, 2015; Soysal, 2019; Güler ve Mutlu, 2021). Bununla birlikte biyokaçakçılığın/biyokorsanlığın üniversite öğrencilerinde farkındalığına yönelikte çalışmalar da yapılmaya başlamıştır (Akın, 2019; Öztaş, 2019).

Türkiye’de 2002 yılında biyokorsanlıkla ilgili kavramın geniş kapsamlı tanımı ve içeriği “*Yerli Halklar ve Çevresel Adalet*” adlı çalışmada yer alması son derece önemlidir (Şatıroğlu, 2002). Bu çalışmada biyokorsanlık, gelişmiş ülkeler tarafından gelişmekte olan ülkelere yapılan çevresel adaletsizliğin bir boyutu olarak ileri sürülmüştür. Söz konusu çalışmada, Türkiye’de biyokorsanlığın durumu, sonuçları ve etkileri işlenmemiştir. Öte yandan biyokaçakçılıkla ilgili konuların farklı boyutlarda literatürde işlendiği görülmektedir. Gülizar Çakır Sümer (2016) tarafından “*Çevresel ve Milli Güvenlik Boyutları Açısından Biyolojik Çeşitlilik ve Tehlikeler*” adlı çalışmada, biyokaçakçılığın milli güvenlikle ilişkisi biyoçeşitliliği tehdit eden bir unsur olarak değerlendirilmiştir. Birben ve Gençay (2019), “*Türkiye’de Biyokaçakçılık*” adlı çalışmada, literatür taramasına dayalı olarak Türkiye’deki biyoçeşitliliğin önemini ve biyokaçakçılığın nedenlerini tespit etmiştir. Çalışmada, Türkiye’de biyokaçakçılıkla ilgili uluslararası antlaşmalar, ulusal yasal düzenlemeler ve yönetmelikler tespit edilmiştir. Güler ve Mutlu (2018) tarafından biyokaçakçılık sorunu, Bartın Doğa Koruma ve Milli Parklar özelinde denetim ve faaliyetler incelenmiştir. Ancak çalışmada, biyoçeşitliliğe dayalı geleneksel bilginin kayıtlanma süreçleri incelenmemiş, biyokorsanlık kavramına fikri mülkiyet boyutuyla yaklaşılmamıştır. Orhan Kurt vd. (2019) tarafından gerçekleştirilen “*Türkiye’de Biyoçeşitliliği Tehdit Eden Biyokaçakçılık*” adlı çalışmada, Türkiye’de çevre bilincinin arttırılmasına yönelik önerilere yer verilmiştir. Güler ve Mutlu (2022), Türkiye’de biyokorsanlığın yönetsel boyutunu politika belgelerini inceleyerek değerlendirmişlerdir. Bu kapsamda

biyokorsanlıkla ilgili ulusal biyoçeşitlilik stratejisi eylem planları, kalkınma planları, özel ihtisas komiyonu raporları, tabiat ve biyoçeşitliliği koruma kanun tasarısı, Türkiye Büyük Millet Meclisi toplantı tutanakları, hükümet programları incelenmiştir. Ayrıca, siyasal partilerin programları, seçim beyannameleri de değerlendirilerek biyokorsanlıkla ilgili politika kaynakları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışma, biyokorsanlıkla mücadele yönetiminde yer alan geleneksel bilgi kayıtlanma projesini il bazında değerlendirmeyi konu edinmektedir. Çalışmada, geleneksel bilgi ve fikri mülkiyet sorunu açıklandıktan sonra Türkiye’de geleneksel bilginin kayıtlanma projesi açıklanmıştır. Son olarak çalışmada, geleneksel bilgi kayıtlanma projesini tamamlayan Bartın Doğa Koruma ve Milli Parklar şube müdürlüğünde alan araştırması gerçekleştirilerek yönetim faaliyetleri değerlendirilmiştir.

2. GELENEKSEL BİLGİ VE FİKRİ MÜLKİYET SARMALI

Geleneksel bilgi, biyosferde yaşamak için insanlar tarafından kullanılan bir stratejidir. Bu bilgi türü, başlangıçtan günümüze geliştirilirken modern toplumun da taleplerine yanıt vermektedir. Günümüzde, geleneksel bilginin korunmasına daha çok ihtiyaç olduğu ileri sürülmektedir. Çünkü ticari çıkarlar için fikri mülkiyet hakları aracılığıyla yerli halkın hakları ihlale uğramaktadır (Mathem, 2013:203).

Geleneksel bilgi, kültürel ve manevi kimliğin bir parçasını oluşturan nesilden nesile aktarılan bilgi, yetenek, pratikler ve teknik bilgi olarak ifade edilmektedir. Geleneksel bilgi kapsamına geleneksel kültürel açıklamalar, geleneksel bilgi ile bağlantılı ayırt edici işaretler ve semboller ile biyoçeşitliliğe ilişkin bilgiler, bilimsel, teknik, tarımsal, tıbbi ve ekolojik bilgiler dahil edilmektedir (URL-1). Geleneksel bilgi, yerli toplumlar tarafından söylem yoluyla aktarılmaktadır. Genellikle, bu bilgiyi paylaşanlar, alım gücü zayıf olan gelişmekte olan ülkelerdeki kişilerdir. Özellikle bu bilgi türü, geleneksel tarım uygulamalarıyla bitki yetiştirme tekniklerinin ortak paylaşımı ve güçlü bir mirasın eseri olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bilgiler fikri mülkiyete alınmamakta, bilgelik toplum tarafından paylaşılarak herkes tarafından korunmaktadır. Geleneksel bilgiyi korumak sadece yerli halkın refahı için değil aynı zamanda kültürel mirasın, çevrenin korunması ve biyokorsanlığın engellenmesi için önemlidir. Bu bilgi türü, kolektif olarak ifade edilir ve topluluğun mülkiyetine aittir (Drahos ve Frankel, 2012:1).

Geleneksel bilginin şuanki fikri mülkiyet sistemi dâhilinde korunması pek mümkün görülmemektedir. Çünkü geleneksel bilginin sahibi kişiler değil, topluluklardır. Fikri mülkiyet sisteminde ise kişisel koruma modeli benimsenmektedir. Patent hukukunda buluşun korunması için yenilik ve teknik niteliğe haiz şart aranmaktadır. Ancak geleneksel bilgi, hem yeni değildir, hem de uzun bir geçmişe sahip olarak teknik niteliğe haiz değildir. Geleneksel bilginin patent ve islahçı hakları, telif hakları, ticari sır, coğrafi işaret gibi fikri mülkiyet araçları ile korunmasında bazı sorunlar bulunmaktadır (Soysal, 2019:1632-1634). Gelişmekte olan ülkelerin biyokorsanlığa karşı öncelikli amacı Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Antlaşması (TRIPS) 27. maddesinde, patent başvurusunda geleneksel bilginin kaynağının kökeninin açıklanmasıdır. Yani kaynağın kökenine sahip ulusal otorite tarafından izin alınması ve ticari kazanç dağılımına ilişkin beyanlar istenmektedir ancak bu konuda değişiklik yapılmamıştır (Soysal, 2019:1636). Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO), geleneksel bilgi sahibi toplulukların haklarına saygı gösterme, onların ekonomik, kültürel ve sosyal çıkarlarına katkıda bulunma ile fikri mülkiyetin yeniliği ve yaratıcılığı teşvik edici yanının uyumlaştırarak uygun bir koruma mekanizması oluşturması beklenmektedir (Soysal, 2019:1635).

Tablo 1. Hint Geleneksel Bilgilerine Dayalı Biyokorsanlık Olayları

Ortak Adı	Yerli Kullanımı	Patent No.	Patent Sahibi	Kullanım Amacı
Turmeric (Zerdeçal)	Kızarıklık, pişkinlik, yara iyileştirici	US Patent 5401504	University of Missisipi Medical Center, Mississipi	Yara iyileştirici etken
Basmati Pirinci	Eşsiz aroma ve lezzet	US Patent 5663484	RiceTec	Yeni çeşit basmati
Manjistha	Cilt, deri hastalıkları	US Patent 6258344	The Procter& Gamble Company, Cincinnati	Deriyi aydınlatma ve birleşenleri
Karela, Jamun, Brinjal	Diyabet kontrolü	US Patent 5900240	Cromak Research Inc.	Anti-diyabet özelliği
Aswagandha	Depresyon, uykusuzluk, kasılma	EP 1906980	Natreon Inc. US Multinational	Stres yönetiminde tedavi

Kaynak: Gupta, 2015:82.

Tabloda görüleceği üzere yerli halkın yüzyıllara ait kullanımına ait geleneksel bilgilerin patent şirketleri tarafından kayıtladığı görülmektedir. Bu patentlerin yenilikten yoksun olduğu ve kolektif bilgi olduğundan özel mülkiyet konusu olmayacağı gerekçesiyle itiraz edilmiştir. Dolayısıyla Hindistan'ın biyokorsanlıkla karşılaştığı ve başarılı şekilde patent iptallerini gerçekleştirdiği örneklerden bir kaç tablodan verilmiştir (Gupta, 2015:82).

Geleneksel bilginin korunması için WIPO ve gelişmekte olan ülkeler tarafından uluslararası toplantılar ve görüşmeler yapılmış ve bu konuda ortak politikalar geliştirilmeye çalışılmıştır. Dünya'da geleneksel bilginin korunması ve biyokorsanlıkla etkin mücadele etmek için yaygınlaşan model "*Geleneksel Bilgi Dijital Kütüphane*" uygulamasıdır. Bu kütüphane, elektronik ortamda veriler toplanarak ilaç-tedavi pratik bilgilerin sınıflandırılmasına dayanan bir Hint veri tabanıdır. Bu veri tabanının amacı, geleneksel bilginin biyokorsanlıkla karşılaşmasını önlemek ve izin dışı patent başvurularını tespit etmektir. Bu sistem Dünya'da geleneksel bilgiyi korumak için makul görülen en uygun araçların başındadır. Bu kütüphane veri tabanı, patent başvuruları süreçlerinde geleneksel bilgi ile ilgili küresel patent ofislerince taraması yapılarak patentler verilmeden önce tedbir alınmış olacaktır (Güler, 2022). Biyokorsanlıkla mücadele eden Dünya'da örnek ülkelerden Hindistan'daki "*Geleneksel Bilgi Dijital Kütüphanesi*" modeli esas alınarak Türkiye'de veri tabanı sistemini 2017 yılında oluşturmaya başlamıştır. Bu kapsamda Tarım ve Orman Bakanlığı (*Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü*), bu projeyi 2023 yılında 81 ilde tamamlamayı hedeflemektedir. Böylelikle bazı ülkelerin patent kurumları ile işbirlikleri çerçevesinde biyoçeşitliliğe dayalı geleneksel bilgilerin izinsiz fikri mülkiyete dönüştürülmesinin önüne geçilmiş olacaktır.

3. TÜRKİYE'DE GELENEKSEL BİLGİ YÖNETİMİ VE BİYOKORSANLIK YÖNETİMİ

Biyokorsanlıkla mücadelede Tarım ve Orman Bakanlığı'na bağlı hizmet birimi olan Doğa Koruma ve Milli Parklar (DKMP) müdürlüğü önemli bir kuruluştur. DKMP müdürlüklerinin, her ilde şube müdürlüğü bulunurken bazı illeri de kapsayarak onbeş bölge müdürlüğü şeklinde örgütlenmektedir. Genel müdürlük merkezi teşkilatı, bir Genel Müdürlük, dört Genel Müdür Yardımcılığı, yedi Daire Başkanlığı ve kırk Çalışma Grubu şeklindedir. Yedi Daire Başkanlığı içinde Milli Parklar, Doğa Koruma, Hassas Alanlar, Yaban Hayatı, Av Yönetimi, Biyoçeşitlilik, Yönetim Hizmetleri Daireleri yer alırken biyokorsanlıkla doğrudan ilişkili olan biyoçeşitlilik dairesidir. Biyoçeşitlilik Dairesi Başkanlığı'nın (BÇDB) görevleri ile diğer daireler görevleri kıyaslandığında BÇDB biyokaçakçılık kavramını kullanan tek dairedir (Güler, 2022). DKMP il şube müdürlükleri görevlerinde ise "*biyokaçakçılığın önlenmesi ve denetime yönelik faaliyetleri yürütmek*", "*biyolojik çeşitlilik ve tabiatın korunmasını sağlamak maksadıyla gerekli iş ve işlemleri yapmak veya yaptırmak*" yer almaktadır.

Türkiye, geleneksel bilgi açısından da oldukça zengin bir ülkedir. Tarihçesi, binlerce yıl önceye dayanan halk ilaçlarında kendini bu birikim göstermektedir. Günümüzde, "*kocakarı ilaçları*" olarak adlandırılan geleneksel tıp, binlerce yıldır Anadolu'da hastalıklara şifa olarak kullanılmıştır. Örnek olarak çam kozalağı antik çağlarda mide hastalıklarının tedavisinde kullanılırken Hititler, günümüzden 4 bin yıl önce zeytin ağacından ilaç yaptıkları tespit edilmiştir. Aspirin modern tıp tarafından 19. yüzyılda keşfedilmesine rağmen Anadolu'da aksögüt ağacından, iltihaplı yaralara karşı halk ilacı yapılmıştır (Torlak, 2010:87). Son zamanlarda bazı çaresiz hastalıkların artış göstermesiyle geleneksel bitki karışımları ve tedavi yöntemlerinin Batı usulü tıp eğitimi almış bilim insanları ve doktorlar tarafından kullanıldıkları görülmektedir. Fakat bu yolla elde edilen kazancın da herhangi bir yöre, kuruluş veya geleneksel bilginin asıl sahipleri ile paylaşıldığı hakkında bilgiye ulaşılamamıştır (Oğuz, 2009).

Biyokaçakçılık, biyokorsanlığın birinci basamağını oluşturmaktadır. Bazı biyoteknolojik, zirai, kimyasal şirketler, bir ülkenin kaynaklarını izinsiz olarak yurt dışına çıkartarak (biyokaçakçılık) ve yeni gen türleri ekleyerek daha dayanıklı veya verimli kimyasal, tıbbi, zirai ilaçlar üretmektedir. Bu tür şirketlerin, gen kaynaklarını veya biyoçeşitliliğe dayalı geleneksel bilginin asıl sahibi olan ülkeye herhangi bir tazminat ödemediği mülkiyetini ele geçirmesi (patent) biyokorsanlık olarak adlandırılmaktadır. Hindistan'ın 1990'lı yıllarda başlattığı "*Biyoçeşitliliğe Dayalı Geleneksel Bilginin Kayıtlanma Projesini*" Türkiye'de 2017 yılında DKMP Genel Müdürlüğü başlatmış ve il düzeyinde bu tür projeler yer almaya başlamıştır. Bu projeye yerel halkın doğal biyolojik kaynaklardan faydalanarak geliştirdiği ilaç, maya, boya gibi geleneksel ürünlere ilişkin bilgilerin derlenmesi ve ulusal geleneksel bilgi veri sistemi oluşturulmak amaçlanmaktadır. Özellikle proje ile geleneksel bilgiler koruma altına alınmaktadır. Dolayısıyla geleneksel bilgilerin ana kategorileri, sağlık, beslenme, endüstriyel ve tarım-hayvancılık amaçlı geleneksel kullanımlarından oluşmaktadır. Türkiye'de 81 ildeki projenin 2023 yılı sonunda bitmesi hedeflenmiştir. Bu kapsamda projenin sonucuna göre, Türkiye'nin biyolojik çeşitliliğine dayalı geleneksel bilgileri kullanarak, ürünlerin patentinin yabancılar tarafından alınması

önlenebilecek ve geleneksel bilgilere dayalı katma değeri yüksek yeni ürünlerin geliştirilmesine yönelik Ar-Ge faaliyetleri için veri ve bilgi sağlanmış olacaktır. Türkiye yurt dışından başvuru yapılan biyokorsanlık faaliyetlerine karşı da yasal önlem almıştır. 2016 yılında kabul edilen 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu 90. maddesinde: “buluş, genetik kaynağa veya genetik kaynaklarla bağlantılı geleneksel bilgiye dayanıyorsa bu kaynağın nereden alındığına ilişkin açıklamaya, patent başvurularında yer verilir” hükmü yürürlüğe girmiştir. Türkiye’de taslağı 2002 yılından beri gündemde olan ve TBMM komisyonun görüşülen “biyoçeşitlilik yasası” taslağında biyokaçakçılık tanımında geleneksel bilgi de dahil edilmiş ve bu kapsamda envanter çalışmaları hızlanmıştır (Güler ve Mutlu, 2022).

4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE UYGULANMASI

4.1. Araştırma Alanın Tanıtımı

Karadeniz’de Bartın ve Kastamonu il sınırları içinde yer alan Küre Dağları Milli Parkı (KDMP), 2000 yılında milli park ilan edilerek Türkiye’nin 42 milli parkından biri olmuştur. Küre Dağları, dünyanın ve Türkiye’nin “ölmeden önce görülmesi gereken yerler” listesinde yer almaktadır. Toplam 37.000 hektar alanı olan milli parkın yaklaşık %52’si Bartın ilinde kalmaktadır ve 80.000 ha alan da tampon zon olarak ayrılmıştır. KDMP, barındırdığı 157 endemik bitki türü ve bunlar içinde nesli tehlike altında olan 59 bitki taksonu ile WWF (Dünya Doğa Koruma Vakfı)’in dünyada doğa koruma açısından belirlediği 200 ekolojik bölge arasında yer almaktadır (URL-2). Milli Park alanı WWF tarafından ormanları korumada öncelikli alanlardan biri olarak kabul ederek genetik kaynakların sürekliliğinin ve çeşitliliğinin korunması, kaynak değerleri ile bilimsel ve eğitsel çalışmalara kaynak oluşturması, kültürel kaynak değerleri ve rekreasyonel yönden önem taşıması ve topoğrafik, jeolojik yapı, iklimsel özelliklerden, toprak kalitesi, peyzaj özellikleri ile sürdürülebilir kalkınma amacıyla milli parkın korunması gerekmektedir (Öztürk, 2003; Albürek vd., 2012). KDMP yakın çevresinde geleneksel yaşam biçimlerinin bozulmadan sürdürüldüğü görülmektedir. Öte yandan başta yapı tarzı olmak üzere birçok el sanatları ve yok olmaya yüz tutmuş, geleneksel kültür yaşatılmaya devam etmektedir (Öztürk, 2005:141).

4.2. Araştırmanın Önemi

Biyokaçakçılıkla mücadelede en önemli kuruluş Tarım ve Orman Bakanlığının merkezi birimler arasında yer alan Doğa Koruma ve Mili Parklar Genel Müdürlüğü’dür. Dolayısıyla, biyokorsanlığa karşı merkezi yönetimin taşra birimlerindeki DKMP şube müdürlükleri de bu tür sorumlulukları bulunmaktadır. Fakat DKMP il şube müdürlükleri biyokaçakçılıkla ilgili ihbarlarda doğrudan sorumlu kuruluş olmasına rağmen bu tür görevi yerine getirecek alt birimi bulunmamaktadır. Öte yandan il müdürlüklerinde uzman personel yetersizliği, bu konuda mevzuat düzenlemesinin yetersizliği ve karmaşıklığı, yerel halkın bilgilendirilmemesi, taşradaki birimler arasında yetki ve sorumluluk çatışması, merkezi yönetim tarafından geleneksel bilginin kayıtlanması çalışmalarında ihale süreçlerindeki yaşanan gecikmeler bu konunun incelenmesini zorunlu kılmıştır. Dolayısıyla biyokorsanlıkla mücadeleye yönelik geliştirilen politika araçlarının bu bölgede tespit edilmesi önemlidir. Çalışmada, Türkiye’de biyokorsanlıkla mücadelenin merkezi yönetimin taşra örgütlenmesi boyutuyla incelenmektedir. Bu çalışma, Türkiye’deki biyolojik kaynakların, geleneksel bilgilerin korunmasına yönelik yönetsel araçlar geliştirmesine katkı sağlaması açısından önemlidir. Ayrıca çalışma, Türkiye’de literatürde geleneksel bilginin kayıtlanması ve biyokorsanlıkla mücadelenin il düzeyinde incelenmesi açısından ilk olduğundan da önemlidir.

4.3. Araştırmanın Örneklemi ve Örneklem Yöntemi

2000 yılında ilan edilen KDMP Batı Karadeniz Bölgesi’nde idari olarak milli park çevresindeki ilçe merkezleri Azdavay, Pınarbaşı, Ulus, Kurucuşile, Amasra ve Cide’dir (Albürek vd., 2012:60). Bartın ili yaklaşık olarak milli parkın yaklaşık %52’sini kapsamaktadır. 2019 yılında ise biyoçeşitliliğe dayalı geleneksel bilgi projesini tamamlamıştır. Son zamanlarda bazı ülkeler turizm gelirlerini arttırmak ve yoksulluğu azaltmak amacıyla turizme yönelmişlerdir (Kumara, 2016:36). KDMP, ekoturizm, biyoçeşitlilik veya rekreasyonel açıdan birçok özellikleri itibarıyla turizm merkezlerinden biri konumundadır. Fakat son yıllarda turizm kalkınmanın ve gelişmenin önemli adımlarından biri olsa da biyokaçakçılıkla ilişkisi bulunmaktadır. Ekoturizm faaliyetlerinin gelişmesiyle değerli flora ve fauna biyokaçakçılığın aynı oranda arttığı ve böylelikle sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel sorunların da yaşandığı bilinmektedir (Kumara, 2016).

Türkiye'nin sahip olduğu ekosistem, tür çeşitliliği ve diğer özellikleri ile hem yaban hayatı turizmi hem de diğer turizm çeşitlerinde yüksek potansiyele sahip olduğu görülmektedir (Eren ve Seven, 2022:150). Öte yandan KDMP, ekosistem özellikleri yanında mevcut potansiyeli ile "**Mağara Milli Parkı**" olarak da adlandırılmaktadır (Albükek vd., 2012:60). Bu kapsamda KDMP bölgesinde ekoturizm veya yaban hayatı turizmi teşvik edilmeye çalışırken biyokaçakçılıkla da karşı karşıya kalma olasılığı yüksek görülmektedir. Çalışmada, amaçlı örneklem yöntemi kullanılmıştır. Nitekim DKMP şube müdürlüğünde biyokaçakçılıkla ilgili birçok personel bulunmaktadır. Ancak çalışmanın amacına uygun olarak biyokorsanlıkla mücadele araçlarından olan geleneksel bilginin kayıtlanma projesinde görevli yüksek orman mühendisi bir kişiye ulaşılmıştır. Görüşmede kişinin adı açıklanmamış, çalışmanın detaylandırılması amacıyla kişi katılımcı (K) olarak kodlanmıştır. Görüşme yaklaşık 120 dakika olarak yüzyüze gerçekleştirilmiştir. Katılımcı ise DKMP il müdürlüğünde "**Bartın İlinin Biyoçeşitliliğe Dayalı Geleneksel Bilginin Kayıt Altına Alınması Projesi**" kapsamında yüksek orman mühendisi "**İhale Kontrol Komisyonu**" üyesidir.

4.4. Araştırmanın Veri Toplama Yöntemi

Çalışmada, araştırma tekniği nitel yöntemeye dayalı olarak mülakat tekniği tercih edilmiştir. Kurumdaki yüksek orman mühendisinin ilgili bakış açılarını anlamak ve yorumlamak amacıyla görüşme tekniği kullanılmıştır. Stewart ve Cash görüşmeyi, "*önceden belirlenmiş ve ciddi bir amaç için yapılan, soru sorma ve yanıtlama tarzına dayalı karşılıklı ve etkileşimli bir iletişim süreci*" olarak tanımlamışlardır (Yıldırım ve Şimşek, 2013:148). Görüşme ile veriler toplanırken "*görüşme formu*" yaklaşımı kullanılmıştır. Bu sayede görüşmeci, önceden hazırladığı konu ve alanlara sadık kalarak hem önceden hazırladığı soruları sorabilmekte hem de daha ayrıntılı bilgi almak amacıyla ek sorular sorma özgürlüğüne sahip olabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013:150). Çalışmanın sınırlılığı kapsamında görüşme, 2023 Haziran ayında yapılmıştır. Görüşme formu ile edilen veriler, ses kayıt cihazı ile elde edildikten sonra dijital ortama aktarılmıştır. Verilerin rapor haline getirilmesinde "*betimsel analiz yaklaşımı*" kullanılmıştır. Bu analiz tekniği ile görüşülen kişinin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verilmektedir. Bu tür analizde amaç, elde edilen bulguların, düzenlenmiş ve yorumlanmış biçimde okuyucuyla paylaşmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2013:256).

5. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Türk kamu yönetimi örgütlenesinde biyokaçakçılığa karşı önleme, denetim ve izleme çalışmalarında merkezi yönetim düzeyinde Tarım ve Orman Bakanlığı'na bağlı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü iken taşra yönetiminde illerde DKMP il şube müdürlükleri sorumludur. DKMP müdürlükleri ile biyokaçakçılık vakalarında önleyici hizmet olarak kimlik ve delil tespitinde jandarma, polis, sahil güvenlik ve gümrük muhafaza görevlileri de yetkilidir. Kolluk kuvvetleri olarak ilgili kurumların görevlileri, ihbar yoluyla bazı şahısların doğadan bitki, böcek vb. materyal topladığını öğrenirse, bu kişilerin DKMP Genel Müdürlüğü'nden alınmış izin belgelerine bakılmaktadır. Eğer araştırma izin belgeleri materyal toplayacak izin verilen miktarda alıp almadığı, araştırmanın izin verilen türler üzerinde yapıp yapılmadığı tespit edilmektedir. Yurt dışı sınır kapılarında yolcuların posta-kargo gönderilerinde herhangi bir canlı türü bireyine veya genetik materyal içeren parçalarına rastlanırsa materyal transfer anlaşması, Nesli Tehlike Altında Olan Yaban Bitki ve Hayvan Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşmesi (CITES) belgesi, avına izin verilen geçici avcılık belgesi kontrol edilmektedir. Bu tür süreçlerde izin olmayan kişilerin tür kaçırma girişimleri biyokaçakçılık vakası olarak değerlendirilmektedir (Güler, 2022). Bu kapsamda Türkiye'de DMKP verilerine göre, 2007-2013 tarihleri arasında 49 biyokaçakçılık olayı yaşanırken, 2014 yılında 6, 2015 yılında 8, 2016 yılında 4, 2017 yılında 3, 2018 yılında 1, 2019 yılında 8 ve 2020 yılında 1, 2021 yılında 2 biyokaçakçılık olayı tespit edilmiştir (URL-3).

İl yönetiminde DKMP şube müdürlükleri "**Biyoçeşitliliğe Dayalı Geleneksel Bilginin Kayıt Altına Alınması Projesi**" kapsamında ihaleye çıkmaktadır. Bartın DKMP şube müdürlüğü ise 2019 yılı nisan ayında ihaleye çıkmış ve Mayıs ayında projeye başlamıştır. İhale sürecinde şirketler eğer usul çerçevesinde hareket etmezse ihale fesih edilebilmektedir. DKMP Genel Müdürlüğünce, il yönetimi kapsamında biyoçeşitliliğe dayalı geleneksel bilginin kayıt altına alınması projesinde köy köy dolaşarak veri tabanı sistemi için 1 etnobotanikçi, 1 biyolog, 1 sosyolog ve botanikçi olmak üzere 4 kişilik ekibin (*1'i kadın olma şartıyla*) kurulduğu belirtilmiştir (Çevre Komisyonu Toplantı Tutanağı, 2018:8). Bartın'da ise DKMP müdürlüğü kapsamında projede, 1 botanik uzmanı, 1 halk sağlığı uzmanı, 1 zooloji uzmanı ve 1 farmakolog (eczacı) geleneksel tamamlayıcı alternatif tıp uzmanı olarak yer almıştır. Bu projenin koordinatörü ise bir tıp uzmanı olmuştur. Dolayısıyla katılımcı, bu

projenin özellikle il sağlık müdürlüğü tarafından yönetilebileceğini ve DKMP şube müdürlüğünde görevlilerin ise komisyonda yer alabileceğini belirtmiştir.

Bartın ilinde proje yaklaşık yedi ay sürmüştür. Projenin yaklaşık 60 günü saha çalışması olarak geçmiş ve tutanak ile kayıt altına alınmıştır. Proje ihale sürecinde geleneksel bilginin kayıtlanması için takvim sürecinde hangi köylere gidileceği önceden belirlenmektedir. Bu saha çalışmasında ise arazinin biyoçeşitliliğe dayalı geleneksel bilginin kayıtlanmasını DKMP il müdürlükleri belirlemektedir. Bartında bu proje gerçekleştirilirken 6-8 kişi arasında uzman köylere gitmiştir. Bu projede yer almak için en az doktora eğitimi mezunu kişiler yer almaktadır (Güler, 2022). Bu uzman kişilerle beraber araştırmacı olarak yüksek lisans ve doktora öğrencilere de saha araştırmasına katılmışlardır.

Proje kapsamında, bilimsel yayınlar derlenmekte, diğer taraftan her ilde coğrafi özellikleri, tarihi geçmişi ve kültürel zenginlikleri dikkate alınarak belirlenen köylerde özellikle yaşlı nüfusla (65 yaş ve üstü) uzman kişiler yüz yüze görüşmeler yapılarak geleneksel bilgiler kayıt altına alınmaktadır. Proje sonucunda geleneksel bilgi veri tabanı uluslararası patent uzmanlarına açılarak Türkiye’ye ait biyolojik çeşitliliğe dayalı geleneksel bilgiler kullanılarak geliştirilen ürünlere yabancılar tarafından patent alınması önlenmiş olacaktır. DKMP müdürlüğünce, yaşlı insanların, kadınların erkeklere bilgi vermediği tespit edilmiştir. Bu kapsamda bu bilgiyi alabilmek için köy köy dolaşırken Bartında uzman dört kişiden biri de kadın olarak yer almıştır. Özkaya’ya göre *“Tohumları saklayan insanlar genellikle çok yaşlıdır ve her gün onlardan bir kısmını kaybediyoruz. Onlarla birlikte bu tohumlar ve bilgiler de yok olmaktadır”*, ifadesini kullanmaktadır (URL-4). DKMP uzmanına göre, *“Genç nüfus geleneksel bilginin farkında değil. Çünkü köylerde aile hekimleri kurulmakta dolayısıyla günümüzde ilaca ulaşmak kolaylaştığı için doğal yöntemlerle tedavi yöntemlerini aramaya yönelmemektedirler”*. Ayrıca Tarım ve Orman Bakanlığı’nın stratejik planına göre biyokaçakçılığın politik, ekonomik, sosyal, teknolojik, yasal ve çevre analizi (PESTLE Matrisi) yapılmış ve tehdit unsurları ise biyokaçakçılık, genetik kaynaklar ve bağlantılı geleneksel bilgiler üzerindeki hakların korunmasındaki eksiklikler, *“yaşlı nüfusun azalması”* ve *“göç nedeniyle geleneksel bilgiye ulaşamaması”* sayılmıştır. Dolayısıyla katılımcı, proje kapsamında köylerin belirlenmesinde DKMP il müdürlükleri yönlendirici olurken bazı köylerde yaz ayları döneminde yeterli nüfusun olmaması sebebiyle başka köylere yöneldiklerini belirtmiştir.

Katılımcıya göre Bartın ilinde *“merkeze yakın köylerde daha az geleneksel bilgiye ulaşırken iç kesimlere gittikçe daha fazla geleneksel bilgiye ulaştığımızı gördük. Bu bilgilerin daha çok insan ve hayvan sağlığı konusunda iyileştirici bilgiler”* olduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla gidilemeyen iç kesimlerdeki köylerde ulaşılamayan geleneksel bilgiler olabilir. Katılımcı, *“gidemediğimiz köylerde geleneksel bilgilerle ilgili neler var bilmiyoruz, gönül ister ki tüm ili gezelim ama bütçe ile arazi, araç, gereç, yemek, konaklama hepsi bir bedel gerekiyor”* ifadelerini belirtmiştir. Dolayısıyla geleneksel bilginin kayıt altına alınması yerel halkın farkındalığı artırılması ile ilgili biriminin veya yerel yönetimlerde sorumlu kuruluşun kurulması sayesinde sürdürülebilirliği/izlenebilirliği sağlanacak ve bütçe sınırlılığı sorunu ortadan kalkmış olacaktır.

Doğadan izinsiz, bitki ve hayvan örnekleri toplamak üzere gelen yabancılar kültür-turizm, iş ya da bilimsel amaçlı toplantılara katılım gibi başka faaliyetlerle asıl amaçlarını gizleyerek elde ettikleri örnekleri yurt dışına çıkarmaktadırlar. Bu nedenle DKMP, muhtarlardan yerel yönetimlere, jandarmaya ve yöre halkına kadar biyokaçakçılığa karşı arazi arazi dolaşarak bilgilendirme toplantıları gerçekleştirmektedir (Güler, 2022). Köy Kanunu 36. maddesinde muhtarın göreceği devlet işleri başlığında *“köye gelip gidenlerin niçin gelip gitmekte olduklarını anlamak ve bunlar içinde şüpheli adamlar veyahut ecnebiler görülürse hemen yakın karakola haber vermek”* belirtilmektedir. Dolayısıyla muhtara verilen bu görev, köyde bitki veya böcek türleri toplamak, incelemek için gelen yabancıları tespit ederek asayiş birimlerine bilgi vermesi biyokaçakçılıkla mücadele de önemli bir adımdır. Bu kapsamda DKMP Genel Müdürlüğü, biyokaçakçılıkla mücadele de muhtarları önemli bir aktör olarak kabul etmiş ve bilgilendirme, seminer toplantılarına davet etmişlerdir (Güler, 2022). Katılımcıya göre, DKMP şube müdürlükleri köyleri belirledikten sonra köylerde muhtarlar aracılığıyla bilgi alınarak geleneksel bilgiye sahip toplulukların belirlendiği tespit edilmiştir. Katılımcı: *“çalışma yaparken muhtarlara bilgi verilmektedir ayrıca DKMP müdürlüğünün resmi aracılığıyla köylere gidiyoruz ki güven duysunlar, insanlar rahat olsunlar; muhtarlar, geleneksel bilgi hakkında deneyim sahibi kişilerin seçilmesinde kolaylık sağlamaktadırlar; köylerde muhtarlar oldukça önemli rol oynamaktadır”*, ifadelerini kullanmışlardır.

Katılımcıya göre, Bartın ilinde 2019 yılından beri biyoçeşitliliğe dayalı geleneksel bilginin kayıt altına alınmadığı ve izlenmediği belirtilmiştir. Dolayısıyla Türkiye’de 2017 yılından 2023 yılına kadar yapılan geleneksel bilginin kayıtlanması projesinin belirli tarihlerde (yaklaşık 12 ay) gerçekleştikten sonra izlenmesi

gerçekleşmemektedir. Bu kapsamda katılımcıya göre, “*biyoçeşitlilikle ilgili projelerde o bölgedeki üniversitedeki akademisyenlerle çalışırken doğal olayların izlenmesi daha sağlıklı olabilir. Projenin devamlılığı açısından bölgemizdeki akademisyenlerimiz katkı sağlayabilirler*” ifadelerini kullanmıştır. Katılımcıya göre, DKMP şube müdürlüklerinde tüm personel biyokaçakçılıktan sorumludur. Arazi denetimleri personeller tarafından gerçekleştirilmekte ve ihbarlara göre köylere gidilmekte, köylerdeki kahvelerde bu konuda bilgilendirmeler yapılmaktadır. KDMP’nın biyokaçakçılığa karşı yerli ve yabancı turistlere karşı korunmasında “*alanın geniş olması*” ve “*biyolog, veteriner gibi uzmanların istihdamının olmaması*” nedeniyle yeterli mücadele araçlarının geliştirilmediği ileri sürülmüştür. Katılımcıya göre, il yönetiminde biyokaçakçılıkla ilgili en çok işbirliği yapılan kuruluş av yönetimi kapsamında kolluk kuvveti olarak jandarmadır. Bununla birlikte tarım il müdürlüğü, kültür turizm müdürlüğü, sahil güvenlik gibi kuruluşlar sayılmıştır. Nitekim katılımcıya göre, DKMP şube müdürlüklerinde hayvan ve bitki türlerinin tespit edilmesi hususunda orman mühendislerinin yanında detaylı şekilde incelemek amacıyla biyolog, veteriner, zoolog gibi uzmanların yer alması gerektiği ileri sürülmüştür.

6. SONUÇ

Biyokorsanlık, biyoçeşitliliğe dayalı kaynakların ve yerli toplumların nesilden nesile aktardıkları geleneksel bilgilerin ilaç, tarım ve gıda, kozmetik şirketlerinin fikri mülkiyet hukuku ile izinsiz ve tazminat ödenmeden tekeline alma girişimleridir. Biyokorsanlık, söz konusu kaynaklar açısından zengin ancak yeterli farkındalığa, ekonomik güce ve hukuki-yönetimsel altyapıya sahip olmayan gelişmekte olan ülkeler bakımından yükselen bir sorundur. Geleneksel bilginin veri envanterine kayıtlanma çalışmaları Türkiye’de bakanlık düzeyinde devam etmektedir. Yaşlı nüfus sayısının giderek azalması, ihale süreçlerinde yaşanan teknik sorunlar ile geleneksel bilgi kullanımının azalması ve kırdan kente göçün etkisiyle böyle bir projenin sonuçlanması giderek zorlaşmaktadır.

Kolektif bilginin ve verilerin toplanması sürecinin hızlandırılması gereklidir. Ayrıca, ihale süreçlerinin iyileştirilerek geleneksel bilgilerin sürdürülebilirliği ve izlenebilirliğinin sağlanması önemlidir. Yapılan araştırma sonucuna göre illerde DKMP müdürlükleri biyoçeşitliliğe dayalı geleneksel bilginin kayıtlanması ihale süreçleri ile belirli bir döneme sıkıştırılmıştır. Dolayısıyla Türkiye genelinde bu bilginin izlenmesi, yenilenmesi gibi teknik ve yönetimsel araçlar geliştirilmesi gereklidir. DKMP müdürlüklerinde biyokaçakçılıkla etkin mücadelede araçlarını geliştirmek amacıyla biyolog, zoolog ve veterinerler gümrük kapılarında görevlendirildiği gibi Türkiye genelinde de görevlendirilebilir.

Türkiye’de biyokaçakçılıkla ilgili çalışan akademisyenlerin, DKMP müdürlükleri işbirliği çerçevesinde daha nitelikli çalışmalar gerçekleştirilebilir. Biyokaçakçılıklar için köyler özellikle hedef bölgelerdir. Bu bağlamda köy muhtarlarına bu konuda farkındalık oluşturmak amacıyla kahvehanelerde toplantılar yapılmaktadır. Ancak yerel seçimlerle birlikte köy muhtarlarının da değişmesi göz önüne alındığında bu tür eğitimler periyodik dönemlerde gerçekleşmesi gereklidir.

Geleneksel bilginin kayıtlanma sürecinde köylerde muhtarların belirleyici bir role sahip oldukları görülmektedir. Dolayısıyla 1924 yılında çıkarılan köy kanununda biyokaçakçılıkla etkin ve yerinde mücadele edilecek şekilde muhtarların görevlerinde iyileştirmeler yapılabilir. Bununla birlikte yöre halkında biyoçeşitliliğe dayalı geleneksel bilginin ülkenin ekonomik, kültürel, toplumsal kazanımı ve araştırma-geliştirme faaliyetlerine katkı sağlayacak bir bilgi kaynağının önemli olduğu belirli periyotlarla eğitimler, toplantılar aracılığıyla anlatılmaya devam edilmelidir.

Yöre halkının biyoçeşitliliğe dayalı geleneksel bilgisini gönüllü paylaşabileceği bir yerel kamu otoritesi kurularak bu bilgiyi paylaşan yerel halka ödüllendirme ve teşvik sistemi kurulabilir. Sonuç olarak biyokorsanlığın kamuoyunda daha konu olması, gündeme getirilmesi ve tedbirlere yönelik çalıştayların yapılmasına ihtiyaç olduğu görülebilir.

YAZAR(LAR) BEYANI / AUTHORS' DECLARATION:

Bu makale Araştırma ve Yayın Etiğine uygundur. Beyan edilecek herhangi bir çıkar çatışması yoktur. Bu çalışma TÜBİTAK 2209 A-Projesi kapsamında TÜBİTAK Kurumundan finansal destek almıştır. Yazar(lar), dergiye imzalı “*Telif Devir Formu*” belgesi göndermişlerdir. Bu araştırmanın yapılması ile ilgili olarak Bartın Üniversitesi Etik Komisyonundan 21/09/2022 tarih ve 22 sayılı “*Etik İzni Belgesi*” alınmıştır. / **This paper complies with Research and Publication Ethics, has no conflict of interest to declare, and has received no financial support. The author(s) sent a signed "Copyright Transfer Form" to the journal. Regarding the conduct of this research, an "Ethics Permission Certificate" dated 21/09/2022 and numbered 22 was obtained from the Ethics Committee of the University of Bartın.**

YAZAR KATKILARI / AUTHORS' CONTRIBUTIONS:

Kavramsallaştırma, orijinal taslak yazma, düzenleme – **Y1 ve Y2**, veri toplama, metodoloji, resmi analiz – **Y1 ve Y2**, Nihai Onay ve Sorumluluk – **Y1 ve Y2**. / **Conceptualization, writing-original draft, editing – Y1 and Y2, data collection, methodology, formal analysis – Y1 and Y2, Final Approval and Accountability – Y1 and Y2.**

TEŞEKKÜR(LER) / ACKNOWLEDGEMENT(S):

Bartın Doğa Koruma ve Milli Parklar Şube Müdürlüğüne bulguların oluşturulmasında katkılarından dolayı teşekkür ederiz. / **We would like to thank the Bartın Nature Conservation and National Parks Branch Directorate for their contribution to the creation of the findings.**

KAYNAKÇA

- AKIN, Hilal Yiğit (2019), “*Fen Bilimleri Öğretmen Adaylarının Biyolojik Kaçakçılık Kavramına Yönelik Görüşleri*”, **Yüksek Lisans Tezi**, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Burdur.
- ALBÜKREK, Metin, AYTAN, Ali, TAYLAN, Mehmet Sait, USULOĞLU, Ender ve SIVACIOĞLU, Ahmet (2012), “*Küre Dağları Milli Parkı Mağaralarının Biyoçeşitlilik ve Turizm Potansiyeli Yönünden Değerlendirilmesi*”, **Kastamonu'nun Doğal Zenginlikleri Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, 16-17 Ekim 2012 - Kastamonu, ss.60-66.
- AYDEMİR, Yunus (2019), “*Artvin'deki Biyokaçakçılığın Durumu ve Önlenmesi*”, **Yüksek Lisans Tezi**, Artvin Çoruh Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Artvin.
- BAŞARAN, Gamze (2017), “*Türkiye'de Biyokaçakçılık*”, **Yüksek Lisans Tezi**, Dumlupınar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.
- BİRBEN, Üstüner ve GENÇAY, Gökçe (2018), “*Bio-Smuggling in Turkey*”, **Crime, Law and Social Change**, S.71, ss.345-364.
- EREN, Ferhat ve SEVEN, Erdem (2023), “*Biyokaçakçılığın Turizm ile İlişkisi: Turist Görünümlü Biyokaçakçılık!*”, **Journal of Current Debates in Social Sciences**, S.6(1), ss.147-160.
- GUPTA, Avantika (2015), “*Bio-Piracy in India: A Decline Cultural Values*”, **International Researh Journal of Environment Sciences**, S.4(9), ss.80-82.
- GÜLER, Erdal (2022), “*Çevre Politikası ve Yönetimi Bakımından Türkiye'de Biyokorsanlık Sorunu*”, **Doktora Tezi**, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Samsun.
- GÜLER, Erdal ve MUTLU, Ahmet (2018), “*Türkiye'de Biyokaçakçılık Sorunu: Küre Dağları Milli Parkı Örneği*”, **12. Uluslararası Kamu Yönetimi Sempozyumu**, 25-27 Ekim 2018, Kırıkkale, ss.500-514.

- GÜLER, Erdal ve MUTLU, Ahmet (2021), “*Geleneksel Bilgi ve Fikri Mülkiyet Çıkmazında Biyokorsanlık Sorunu*”, **Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Konferansı**, 5-6 Temmuz 2021, Çanakkale, ss.103-111.
- GÜLER, Erdal ve MUTLU, Ahmet (2022), “*Biyokorsanlık Sorunu ve Türkiye’de Biyokorsanlığa Yönelik Politikalar*”, **Yönetim Bilimleri Dergisi**, S.(Özel Sayı), ss.271-300.
- KARAGÖZ, Alptekin, ZENCİRCİ, Nusret, TAN, Ayfer, TAŞKIN, Tuncer, KÖKSEL, Hamit, SÜREK, Muzaffer, TOKER, Cengiz ve ÖZBEK, Kürşad (2010), “*Bitki Genetik Kaynaklarının Korunması ve Kullanımı*”, **Türkiye Ziraat Mühendisliği VII. Teknik Kongresi Bildiriler Kitabı**, 11-15 Ocak 2010, Ankara, ss.155-175.
- KUMARA, Chaminda (2016), “*Challenges of Biopiracy: Implementing Community Based Ecotourism (CBET) in the Sri Lankan Context*”, **Journal of Tropical Forestry and Environment**, S.6(2), ss.36-49.
- KURT, Orhan, ÇELİK, Nurya, GÖRE, Merve ve KURT, Haydar (2019), “*Türkiye’de Biyoçeşitliliği Tehdit Eden Biyo-kaçakçılık*”, **Türk Tarım - Gıda Bilim ve Teknoloji Dergisi**, S.7(2), ss.46-51.
- MATHEW, B. Basıl (2013), “*Traditional Knowledge Misappropriation and Biopiracy in India: A Study on the Legal Measures to Protect Traditional Knowledge*”, **International Journal of Marketing, Financial Services & Management Research**, S.2(12), ss.202-210.
- OĞUZ, Arzu (2009), “*Fikri Mülkiyet Hakları ve Geleneksel Bilgi (Yerel) ve Folklorun Hukuki Korunması*”, **FMR**, S.9(3), ss.10-52.
- ÖZKAYA, Tayfun (2020), “*Belediyeler Yerel Tohumların Korunmasında Etkili Olabilirler Mi?*”, **Yeni İnsan Yayınevi Kurumsal Web Sayfası** (E-Haber), <https://yeniinsanyayinevi.com/belediyeler-yerel-tohumların-korunmasında-etkili-olabilirler-mi-tayfun-ozkaya/> (Erişim Tarihi: 04.04.2022).
- ÖZTAŞ, Zeynep Saraç (2019), “*Biyoçeşitliliğe ve Biyokaçakçılığa Yönelik Farkındalık Ölçeklerinin Geliştirilmesi ve Üniversite Öğrencilerinde Farkındalık Düzeyleri*”, **Yüksek Lisans Tezi**, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- ÖZTÜRK, Sevgi (2003), “*Kastamonu - Bartın Küre Dağları Milli Parkı’nın Kaynak Değerleri ve Yönetimi Açısından İrdelenmesi*”, **Yüksek Lisans Tezi**, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Zonguldak.
- ÖZTÜRK, Sevgi (2005), “*Kastamonu - Bartın Küre Dağları Milli Parkı’nın Rekreasyonel Kaynak Değerlerinin İrdelenmesi*”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi**, S.2, ss.138-148.
- POLAT, Nazmi (2016), “*Biyokaçakçılıkta Balıkçılığın Yeri ve Önemi*”, **23. Ulusal Biyoloji Kongresi Bildiriler Kitabı**, 5-9 Eylül 2016 - Gaziantep, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Yayını, Gaziantep, ss.20-21.
- SEMİZ, Özgür (2015), “*Geleneksel Bilgi, Folkloar ve Fikri Mülkiyet Hukuku: Yerel Kollektif Bilginin Hukuki Korunması*”, **Fikri Mülkiyet Hukuku Yıllığı 2013** (Ed. Tekin Memiş), Yetkin Yayınları, Ankara, ss.377-402.
- SOYSAL, Tamer (2019), “*Bir Fikri Mülkiyet Hak Kategorisi Olarak Geleneksel Bilgi ve Geleneksel Bilginin İstismarı Olarak Biyolojik Korsanlık*”, **Terazi Hukuk Dergisi**, S.14(156), ss.1630-1644.
- SÜMER, Gülizar Çakır (2016), “*Çevresel ve Milli Güvenlik Boyutları Açısından Biyolojik Çeşitlilik ve Tehlikeler*”, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İBBF Dergisi**, S.11(1), ss.207-224.
- ŞATIROĞLU, İrge (2002), “*Yerli Halklar ve Çevresel Adalet*”, **Yüksek Lisans Tezi**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ankara.
- TORLAK, Hasan (2010), **Türkiye’nin Endemik Bitkileri**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara.
- TÜRKTÖB – TÜRKİYE TOHUMCULAR BİRLİĞİ (2021), “*II. Biyoçeşitlilik ve Biyokaçakçılık Çalıştayı*”, **TÜRKTÖB Kurumsal Web Sayfası** (E-Haber), <https://www.turktob.org.tr/tr/2-biyolojik-cesitlilik-ve-biyokacacilik-calistayi/21118> (Erişim Tarihi: 09.06.2021).
- YILDIRIM, Ali ve ŞİMŞEK, Hasan (2013), **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- YORULMAZ, Tarık (2014), “*Biyolojik Kaçakçılık ve Omurgalı Hayvanlarımız*”, **Tabiat ve İnsan Dergisi**, S.187, ss.3-12.

URL-1, <https://www.wipo.int/tk/en/tk/> (Erişim Tarihi: 04.04.2023).

URL-2, https://www.wwf.org.tr/ne_yapiyoruz/doga_koruma/doal_alanlar/kure_daglari/, (Erişim Tarihi: 01.10.2023).

URL-3, Türkiye’de Tespit Edilen Biyokaçakçılık Vakaları Yıllara Göre Dağılımı, <https://www.tarimorman.gov.tr/DKMP> (Erişim Tarihi: 01.10.2023).

URL-4, Belediyeler Yerel Tohumların Korunmasında Etkili Olabilirler Mi?, <https://yeniinsanyayinevi.com/belediyeler-yerel-tohumlarin-korunmasinda-etkili-olabilirler-mi-tayfun-ozkaya/>, (Erişim Tarihi: 04.04.2022).

Kişisel Görüşme, Bartın Doğa Koruma ve Milli Parklar Şube Müdürlüğü (Görüşme Tarihi: 12.05.2023).

EK 1:

BİYOKORSANLIKLA MÜCADELENİN TAŞRA YÖNETİMİ İLE İLGİLİ MÜLAKAT SORULARI

Bu araştırma formu, BARTIN DOĞA KORUMA VE MİLLİ PARKLAR Şube Müdürlüğü’nde biyoçeşitliliği koruma ve biyokaçakçılıkla mücadele araçlarının tespit edilmesi ve geliştirilmesi hakkında bilgi edinmek amacıyla hazırlanmıştır. Mülakat sırasında sunulan bilgiler (Tübitak 2209-A Öğrenci Projesi) bilimsel araştırma maksadıyla kullanılacaktır. Mülakat görüşmesinde, kimlik bilgileri açıklanmayacak bundan dolayı samimi ve doğru cevaplar vermeniz beklenmektedir. İlginiz ve samimiyetinizden dolayı teşekkür ederiz.

- 1) Biyokaçakçılık ve biyokorsanlık kavramlarını nasıl tanımlıyorsunuz?
- 2) Geleneksel bilginin önemi nedir? Yöre halkında bu konuda farkındalık oluşturmak için neler yapıyorsunuz?
- 3) Geleneksel bilginin kayıtlanması veya biyoçeşitliliğin korunmasında arazi veya köylerin tespitini nasıl gerçekleştiriyorsunuz? Hangi kuruluşları bu tespiti gerçekleştirmektedir?
- 4) Biyoçeşitliliğe dayalı geleneksel bilgi kayıtlanma süreci kaç ay/yıl sürmüştür?Bu süre biyokorsanlıkla mücadele açısından yeterli midir? Süre ne kadar olmalıdır?
- 5) Geleneksel bilgi projesi özel şirketlere ihale ile verilmesi hususunda ne düşünüyorsunuz?Bu yöntemin verimli olduğunu düşünüyor musunuz?
- 6) Geleneksel bilginin kayıtlanma projesinde başka hangi kamu/özel veya STK kuruluşları yer alabilir?
- 7) Biyokorsanlıkla mücadele amacıyla istihdam edilen personel sayısı yeterli midir? Hangi alanda uzman personel istihdam edilmelidir?
- 8) Biyokorsanlıkla mücadele amacıyla il (mülki) idare yönetimi kapsamında hangi kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapıyorsunuz?Örnek verebilir misiniz?
- 9) Biyokaçakçılık konusunda yerel halkın yeterli farkındalığa sahip olduğunu düşünüyor musunuz? Bu farkındalığın oluşması için neler yapılabilir?
- 10) Küre Dağları Milli Parkı’nda turizm faaliyetleri yaygınlaşırken biyokaçakçılık mücadelede yabancı ve yerli turistlere karşı ne tür koruyucu önlemler alınmaktadır?
- 11) Biyokorsanlıkla mücadelede ayrı bir birim kurulmalı mıdır? Bu kurumda hangi teknik donanıma sahip uzmanlar olmalıdır?
- 12) Geleneksel bilginin korunması için hukuki-idari ve yönetsel açıdan neler önerirsiniz?